

פתרון הבחינה בעברית: הבנה, הבעה ולשון

יחידת לימוד אחת

מועד חורף 2010 - שאלון א'

שאלון: 011107 , 210

מוגש על-ידי: ישראלה דויד, רחל נעים

מורות ללשון ברשת בתי הספר של יואל גבע

מדינת ישראל
משרד החינוך

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
 ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
 מועד הבחינה: חורף תשי"ע, 2010
 מספר השאלון: 210,011107

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון א'

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק א	–	הבנה והבעה	–	50	נקודות
פרק ב	–	אוצר המילים והמשמעים;	}	–	26
	–	שם המספר			
פרק ג	–	תחביר	}	–	24
	–	ומערכת הצורות			
	–	סה"כ		–	100

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, הישגים וכדומה).
 רשום "טייטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

הבנה, הבעה ולשוו. חורף תשי"ע, מסי 011107, 210 - 2 -

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

פני מחברת

(מעובד על פי גרוסמן, חי [מארס, 2008]. פנים, גיליון מסי 42, עמ' 88-94)

צילומי הכותל, יישובי חומה ומגדל וחיילי צה"ל, וכן גם מסרים מילוליים חדורי להט ציוני עיטרו במשך שנים את כריכות המחברות בבתי הספר. כך הפכה גם המחברת לאפיק חינוכי להפצת מסרים לאומיים.

5 המחברת היא דפי נייר בכריכה. בימים רחוקים נכללו בכריכת המחברת מלבד מקום לרישום זהותו של התלמיד ושם המקצוע, גם תמונות, איורים ומסרים מילוליים רבים. המסרים החזותיים והמילוליים שיקפו עולם ערכים, מודלים וגיבורים, ושימשו תוספת ו"חיזוק חינוכי" לעולם המושגים והידע שמערכת החינוך בארץ-ישראל ביקשה להנחיל לתלמידיה.

10 כריכת המחברת מראשית המאה העשרים – בתקופת השלטון הטורקי – הציגה את ארץ-ישראל באמצעות הדימויים היהודיים המוכרים כמו מגדל דוד וקבר רחל, ואליהם נוספו גם סמלי המזרח, כמו הדקל או הגמל. בחזית המחברת היה ציור של ילד בדרכו לבית הספר ותיקו על שכמו. הילד בציור חובש לראשו תרבוש, כמנהג התושבים בתקופה זו. על המחברת היה כיתוב בעברית ובצרפתית – שפה שהייתה מסימני השלטון הטורקי. בתקופת המנדט הבריטי נוסף כיתוב באנגלית על כריכת המחברת.

15 צורכי האוכלוסייה העברית שהלכה וגדלה למן ראשיתה של העלייה השלישית ב-1919, הביאו ליצור רב של מחברות שכוונו אל הקהל העברי. על גב המחברת הופיעו משפטים כגון "תלמיד עברי, דבר עברית בשכך ובקומך!". בדרך זו נרתמו יצרני המחברות להפצתה של השפה העברית כחלק מהמפעל הציוני. לא פעם שימש התלמיד שליח שלימד את כל בני משפחתו לדבר עברית, והדבר השתקף במה שנכתב על כריכת המחברת: "ןשינך גם להורך ולאחך, והורך לחבריך ולמכריך".

20 על שערי מחברות מאותה תקופה התנוססו גם דיוקנאות של אישים חשובים שנטלו חלק במפעל הציוני. כך למשל דיוקנו של חיים נחמן ביאליק, שעיתור כמה וכמה שערי מחברות, הבליט את חשיבותו ואת מרכזיותו של המשורר בתהליך התחייה של השפה העברית.

25 גם נושאים שהיו נפוצים בשיח הציבורי בשנות השלושים מצאו את דרכם אל גב המחברת, והוטלו על כתפי התלמידים הצעירים. כך למשל ביקשו היצרנים לרתום את נחישותם של התלמידים להפצת המטר

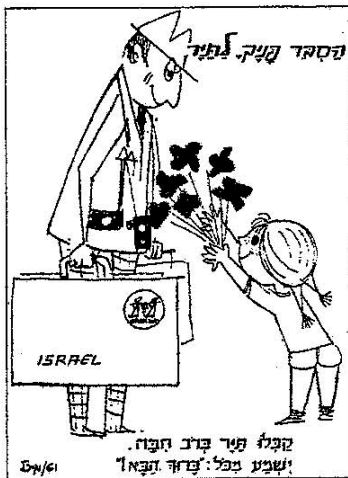
30 הטמון בדברים הבאים: "מה עליך לדעת על שאלת תוצרת הארץ: כמה בתי חרושת יש לנו? למעלה מאלפיים... כל המפעלים האלה ימשיכו ליצר, יתרחבו ויקלטו פועלים נוספים, אם יקנה כל אחד ואחד מאתנו את תוצרתם. ואם נקנה מתוצרת חוץ, ייסגרו בתי החרושת שלנו... לכן דע, אם תקנה סחורות מתוצרת חוץ, תגרום להרס היישוב. אם תקנה סחורות רק מתוצרת הארץ, תעזור בבנין מולדתנו".

/המשך בעמוד 3/

הבנה, הבעה ולשון, חורף תש"ע, מס' 011107, 210

התנועה הציונית שאפה ליצור גם תפנית בדמותו של היהודי הגלותי. לפיכך "נפש בריאה בגוף בריא" הייתה מטרה לאומית חינוכית שיצרן המחברות ביקש להנחיל מעל גב הכריכה. לשם כך הופצו על גב המחברת "כללים לתלמיד" שרובם לא עסקו כלל בלימוד, אלא בחינוך לשמירה על בריאות הגוף והנפש: "ראוי לבלות באוויר חופשי לפחות שעתיים ביום, וכל המרבה הרי זה משובח"; "את פת השחרית תאכל שלא בחיפזון"; "בהתעוררך בבוקר משנתך אל תוסף לשכב במיטתך".

גם לאחר קום המדינה נענו היצרנים לצו החינוכי של אותם ימים. החינוך הציוני החשיב את התני"ך ואת סיפוריו ככלי מרכזי ליצירת החיבור הלאומי לארץ-ישראל; לכן זכתה מפת "חלוקת הארץ לשבטי ישראל" להבלטה על כריכות המחברות. המפה המחשיבה לתלמידים את הקשר בין העבר להווה וחזקה את תחושת הזכות על הארץ.

בשנות החמישים והשישים הופצו גם "מחברות חצי" (מחברת שנגזרה לשני הצאים) כדי להוזיל את מחירן של המחברות, ואף באמצעותן הועברו מסרים חינוכיים, כגון המצוות "בין אדם לחברו" ומסרים בנושא "זהירות בדרכים". משרד החינוך השתלב אף הוא במגמה לרתום את התלמידים למטרות חינוכיות. המשפט "הסבר פניך לתני"ך", שהוטבע על כריכות מחברות בראשית שנות השישים, נועד לשתף את התלמידים בפיתוח ענף כלכלי מכניס.

בשנות השבעים למד התלמיד הישראלי מכריכות המחברות על "מספר היהודים בארץ ובעולם" ועל "העלייה לארץ-ישראל – שיבת ציון". כמו כן הוא למד על נושאים כמו ההיסטוריה היהודית-ציונית למן "יציאת מצרים" ועד "מלחמת ששת הימים". מסרים אלה נועדו להוסיף לתלמידים ידע הקשור למדינת ישראל ולעולם היהודי.

המראה הנפוץ ביותר והזכור לתלמידי שנות השישים והשבעים היה הריבוע הקסום של לוח הכפל, שהודפס על גבי המחברות. לוח הכפל שימש כלי עזר יעיל לתלמיד בימים שלפני המחשבון האישי.

האם המסרים שצוירו ונכתבו על גבי המחברות אכן נקראו על ידי התלמידים? אין אפשרות כמובן לבדוק ולהעריך היום את מידת הקריאה ואת ההתייחסות של תלמידי העבר אל מסרים אלה, אך אפשר בוודאי לקבוע כי הכתוב והמצויר על גב המחברות שיקפו את תבנית העולם שביקשו המבוגרים להנחיל לדור הצעיר. מסרים אלה נתפסו כ"קוד החינוך" הראוי להפצה. אפשר להניח כי הדפסתם על גב המחברות אכן תרמה לעיצוב תודעת הדור הצעיר, נוסף למסרים לאומיים אחרים שהומטרו אז מכל עבר.

(שים לב: המשך המאמר בעמוד הבא.)

הבנה, הבעה ולשונו, חורף תש"ע, מס' 011107, 210 - 4 -

אולם המעבר מתפיסת עולם "לאומית" לתפיסת עולם שבמרכזה התרכזות בצרכיו האישיים של הפרט, נתן את אותותיו גם בכריכות המחברות. משנות השמונים ואילך החלן המסרים החינוכיים להיעלם מעל גבי המחברות. כך נעלם המידע על המדינה ועל הישגיה, ובמקומו הופיעו על הכריכות דמויות של גיבורי-על קולנועיים וטלוויזיוניים וגיבורי תרבות מקומיים. יצרני המחברות, שבעבר התגייסו להעברת מסרים לאומיים וחינוכיים, לא ראו עוד את עצמם מחויבים לפרסום מסרים כאלה, ואלה נעלמו מהכריכה לטובת מחברות המקושטות בצבעוניות רבה ומציגות ציורי פרסומת למוצרים מסחריים. כך הפכה מחברת הלימוד בעידן זה לאמצעי פרסום חסר ייחוד וחסר אפיון חינוכי-לאומי. אמנם כריכת המחברת של ישראל במאה העשרים ואחת משקפת קוד תרבותי מגוון, אך גם מציאות של אבדן תמימות ולהט.

פרק א – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על כל השאלות 1-7.

1. א. לפניך טבלה ובה מוצגות שלוש תקופות. לכל תקופה מסרים (או מטרות) שהופצו על גבי כריכות המחברות באמצעות כיתוב או איור. העתק למחברתך את הטבלה, והשלם אותה במקומות הריקים על פי המאמר.

(11 נקודות)

התקופה	המסר (או מטרות)	דוגמה לכיתוב או לאיור
משנת 1919 עד סוף שנות העשרים	(1)	(1) "תלמיד עברי, דבר עברית בשכבך ובקומך!"
	(2)	(2) הפצת ידע על אישים חשובים שנטלו חלק במפעל הציוני
משנות השלושים עד קום המדינה	(1)	(1) "מה עליך לדעת על שאלת תוצרת הארץ..."
	(2)	(2) שמירה על בריאות הגוף והנפש
מקום המדינה עד סוף שנות השבעים	(1)	(1)
	(2)	(2) יחסי חברה ראויים
	(3)	(3) "הסבר פניך לתייר".
	(4)	(4) "מספר היהודים בארץ ובעולם"
	(5)	(5)

2. מה אפשר להסיק מן הטבלה על המסרים שהופיעו על גבי כריכות המחברות משנת

1919 עד סוף שנות השבעים? (4 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

תשובה לשאלה מספר 1 סעיף א'

התקופה	המסר (או מטרה)	דוגמה לכיתוב או איור
משנת 1919 עד סוף שנות העשרים	(1) הפצת השפה העברית כחלק מהמפעל הציוני	(1) "תלמיד עברי, דבר עברית בשכבך ובקומך!"
	(2) הפצת ידע על אישים חשובים שנטלו חלק במפעל הציוני	(2) דיוקנו של חיים נחמן ביאליק
משנות השלושים עד קום המדינה	(1) עידוד לקניית סחורות מתוצרת הארץ למען בניין המולדת	(1) "מה עליך לדעת על שאלת תוצרת הארץ..."
	(2) שמירה על בריאות הגוף והנפש	(2) "ראוי לבלות... משובח" "את פת השחרית... בחיפזון" "בהתעוררותך... במיטתך"
מקום המדינה עד סוף שנות השבעים	(1) המחשת הקשר בין העבר להווה וחיזוק תחושת הזכות על הארץ	(1) מפת "חלוקת הארץ לשבטי ישראל"
	(2) יחסי חברה ראויים	(2) מצוות בין אדם לחברו
	(3) שיתוף התלמידים בפיתוח ענף כלכלי מכניס	(3) "הסבר פניך לתייר".
	(4) לימוד נושאים הקשורים למדינת ישראל ולעולם היהודי	(4) "מספר היהודים בארץ ובעולם"
	(5) מתן כלי עזר יעיל ללימוד חשבון	(5) לוח הכפל

תשובה לשאלה מספר 1 סעיף ב'

המסרים, שהופיעו על גבי כריכות המחברות משנת 1919 ועד שנות ה-70, היו מסרים חינוכיים שביקשו המבוגרים להנחיל לתודעת הדור הצעיר על מנת לעצבם כבעלי תפיסת עולם "לאומית".

הבנת הבעה ולשון, חורף תש"ע, מס' 011107, 210

- 5 -

2. עיין בכיתוב "בין אדם לחברו" ובאיוור "הסבר פניך לתייר" שבעמוד 3.
 בחר מהכללים המופיעים בכיתוב "בין אדם לחברו" שני כללים המתאימים לכתוב באיוור "הסבר פניך לתייר".
 נמק את בחירתך. (2 נקודות)

3. תאר בקצרה את השינוי שחל בכריכות המחברות משנות השמונים ואילך, וציין את הגורם לשינוי זה. (4 נקודות)

4. א. על פי המאמר, האם המסרים שהופיעו על כריכת המחברת בעבר השפיעו על הדור הצעיר? הוכח את תשובתך. (4 נקודות)

ב. האם לדעתך יהיה זה יעיל בימינו להפיץ מסרים חינוכיים באמצעות כריכות המחברות? בסס את תשובתך גם על המאמר. (3 נקודות)

5. לפניך קטע מכתבה שפורסמה בעיתון:

למעלה מ־20 מותגים מתחרים השנה על לבם של החוזרים לבית הספר. כמעט כולם מתנוססים גם על המחברות. אז מה יש לנו השנה על הכריכה של מחברות השורה והחשבון? דמויות מדיסני, נמו, מלך החיות, וגם פאואר ריינג'רס הנצחיים, ברבי, גארפילד, סנופי, פו הדוב ועוד. התיכונים שעינין מתפשטים מותגים יכולים למצוא בחנויות מחברות של ליווייס, סקצ'רס, פוקס, קדס ואחרים.

5 לפי דיווחי החנויות, 70% מהמחברות הנמכרות השנה הן ממותגות. לפי בדיקה שערכנו – מהירן של המחברות הממותגות גבוה לפחות פי שניים ממחיר המחברות הרגילות. לא מוכרחים לקנות אותן, לפחות לא לכל המקצועות. עדיין אפשר למצוא בחנויות לא מעט מחברות צבעוניות נאות ואפילו חמות כמו פעם במחיר עממי.

(רהב, י' אוגוסט 2003, ידיעות אחרונות)

א. הכתוב בשורות 2-4 בקטע מן הכתבה מחזק תופעה הנזכרת בתמציתיות במאמר. כתוב מהי התופעה, וציין את מספרי השורות במאמר שבהן היא נזכרת. (2 נקודות)

ב. בשורות 6-8 בקטע מן הכתבה מובעת עמדה.

הבע את דעתך על עמדה זו ונמק אותה. בסס את דבריך גם על המאמר.

(4 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

תשובות בעמוד הבא

תשובה לשאלה מספר 2

כללים 3 ו-4.
שני הכללים הנ"ל המופיעים בכיתוב "בין אדם לחברו" מתאימים לכיתוב באיור "הסבר פניך לתייר", מכיוון ששני כללים אלה מחזקים ומדגישים את העובדה שיש לקבל כל אדם ובכלל זה התייר בסבר פנים יפות תוך קיום מצוות הכנסת אורחים.

תשובה לשאלה מספר 3

השינוי שחל משנות ה-80 ואילך בא לידי ביטוי בכך שהמסרים החינוכיים, המידע על המדינה ועל הישגיה נעלמו מעל גבי המחברות, ולעומת זאת הופיעו דמויות של גיבורי על קולנועיים וטלוויזיוניים וכן של גיבורי תרבות מקומיים. כמו כן המחברות משנות ה-80 מקושטות בצבעוניות רבה ומציגות ציורי פרסומת למוצרים מסחריים.

הגורם לשינוי נעוץ במעבר מתפיסת עולם "לאומית" לתפיסת עולם, שבמרכזה עומדים הצרכים האישיים של הפרט.

תשובה לשאלה מספר 4 סעיף א'

לא ניתן לדעת בוודאות אם המסרים על כריכת המחברת השפיעו על הדור הצעיר- "אין אפשרות כמובן לבדוק ולהעריך היום את מידת הקריאה ואת ההתייחסות של תלמידי העבר אל מסרים אלה...", אך "אפשר להניח כי הדפסתם על גבי המחברת אכן תרמה לעיצוב תודעת הדור הצעיר" (שורות 69-73).

תשובה לשאלה מספר 4 סעיף ב'

כל דעה תתקבל ובלבד שתהיה מנומקת היטב.

תשובה לשאלה מספר 5 סעיף א'

התופעה הנזכרת במאמר היא שמחברת הלימוד הפכה בימינו לאמצעי פרסום חסר ייחוד וחסר אפיון חינוכי לאומי, כלומר המחברת כיום משקפת קוד תרבותי מגוון- שורות 79-80.

תשובה לשאלה מספר 5 סעיף ב'

כל דעה תתקבל ובלבד שתהיה מנומקת ומבוססת.

חבנה, הבעה ולשון, חורף תשי"ע, מס' 011107, 210

- 6 -

6. א. לפניך משפטים (1)-(2) ובהם מילים המשמשות **מאזכרים**.
 לאיזו תקופה מתייחס כל אחד מהמאזכרים? **תקופת השלטון הטורקי**
 (1) כמנהג התושבים בתקופה זו. (שורה 9)
 (2) על שערי מחברות מאותה תקופה התנוססו גם דיוקנאות. (שורות 20-21)
תקופת העלייה השלישית (2 נקודות)
- ב. לפניך משפט ובו מילים מודגשות בקו. ציין את המשמעות של כל אחת מהן בהקשר שבו היא מופיעה.
 "כמו כן הוא למד על נושאים כמו ההיסטוריה היהודית-ציונית". (שורות 60-61)
כמו כן- לציין הוספה
כמו- לציין פירוט, הדגמה (2 נקודות)
7. **מטלת סיכום** (12 נקודות)
 כתוב סיכום של המאמר (בהיקף של כ-10 שורות).
 בסיכומך **השווה** בין כריכות המחברות בעב ובין כריכות המחברות כיום מבחינת המסרים שהועברו באמצעותן.

הבנה, הבעה ולשון, חורף תשי"ע, מס' 011107, 210

- 7 -

פרק ב – אוצר המילים והמשמעים; שם המספר (26 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 8-14.

אוצר המילים והמשמעים (21 נקודות)

8. לפניך שני ערכים: **לאם ולאמי ממילון אבן-שושן (2003)**.

קרא את שני הערכים, וענה על הסעיפים א-ד שאחריהם.

לְאָמִי, לְאוֹמִי, **לְאוֹמִי** הן [מן לאם] 1. השָׁרָף לְאָמֶה כְּלֵה, שֶׁהוּא נִחְלַת הַלָּאִם או שֶׁהוּא לְפִי רֵחַת הַלָּאִם; מִפְּעַל לְאָמִי. הַבְּנֵק הַלְאָמִי. בְּיֵאלִיק הַמְשׁוֹרֵר הַלְאָמִי. הַמְגוֹן לְאָמִי. פֶּאֶטְרוֹן לְאָמִי. דְּגִל לְאָמִי. סְפָרוֹת לְאָמִית. 2. חוֹבֵב עֲמוֹ, נְדוּר רָגֵשׁ נֶאֱמָנָה לְעַם וְשֵׂאִיפָה לְרֵאוּתוֹ חִפְשִׁי, עֲצֵמָאִי וּמֵאֲשֵׁר: "אֵלֶּה יֹכִיחֵנִי, כִּי אֵינְנִי לְאָמִי". (לֵי־ג, שִׁירָה שְׁלוֹ). "פְּלִטַת נִשְׁמַחוֹ הַלְאָמִית אֲשֶׁר עוֹד נֹדְרָה בּוֹ" (אחרי העם, א). "הַתְּנוּפָה הַנְּאִישִׁי הַחֲבֵרֹנִי וְהַלְאָמִי" (ביאליק, הלכה ואגדה). 3. הַטּוֹעֵן שֶׁעֲנִינִי הָאִמָּה בְּכִלְיוֹתָהּ קוֹדְמִים לְעֲנִינִי מִצֵּמֶר מְסִים או לְעֲנִינִי הַפְּרָט. – [לְאָמִית, לְאָמִיִּים, לְאָמִיּוֹת]

לָאִם, לָאוֹם ד' [אכרית: טו'ח' אלק; אכריתית: לאם גורד, עם; ערבית: לאם לחבר, להיח המזין] עם, אָמָה, קִבְרֵן גְּדוֹל שֶׁל בְּנֵי אָדָם הַמְתַּחֲסִים עַל מוֹצֵא אָחֵר, עַל גֹּדֵל מְשַׁמֵּן בְּחוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְעַל פִּי רֵב גַּם עַל לִשׁוֹן מְדַבֶּרֶת אֲחֵת וְעַל אָרֶץ מוֹשֵׁב עֲקָרִית אֲחֵת: "וַעֲבָדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ לְאָמִים" (בראשית כז ט). "כֹּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְהֵאֲסִפוּ לְאָמִים" (ישעיה מג ט). "מִי הָיָה נֹשֵׁב נְדִיר הַלְאָמִים" (ביאליק, על סף). "פּוֹעֵלֵי כָּל־הַלְאָמִים, הַתְּאֲחָדְרוּ!" (מסמאות העובדים). "הַמְּוֹסֵד הַרְפוּאִי פָתַח לְקַל הָאֲוָרְחִים בְּלִי הַקְּבִיל דָּת וְלֵאֵם" (מזנה). – [לָאִם, לְאָמִים, לְאָמִי־]

א. "נפש בריאה בגוף בריא הייתה מטרה לאומית חינוכית." (שורות 35-36)

עיין בערך **לאומי**, והעתק את ההגדרה המתאימה למשמעות המילה 'לאומית' במשפט זה. (2 נקודות)

ב. בהגדרה מספר 1 בערך **לאומי** מובאת הדוגמה: ביאליק המשורר הלאומי.

נמק מדוע נכללה הדוגמה בערך זה. בסס את תשובתך על המאמר. (2 נקודות)

ג. עיין בשני הערכים **לאום ולאומי**, וכתוב:

(1) מהו תפקיד המידע הנמסר בסוגריים המרובעים בראש כל ערך.

(2 נקודות)

(2) שני פרטים דקדוקיים המצויינים בכל ערך (סה"כ – ארבעה פרטים).

(2 נקודות)

(3) מה הם הרבדים הלשוניים שמהם לקוחות הדוגמאות בכל ערך. (2 נקודות)

ד. המילה **לאומי** מוצגת במילון כמילה פוליסמית.

הוכח קביעה זו על פי המילון. (2 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

תשובה לשאלה מספר 8 סעיף א'

הגדרה מספר 1.

השייך לאומה כולה, שהוא נחלת הלאום או שהוא לפי רוח הלאום.

תשובה לשאלה מספר 8 סעיף ב'

ביאליק, המשורר הלאומי, היווה דמות מרכזית וחשובה בתהליך תחייתה של השפה העברית- נחלת הלאום.

תשובה לשאלה מספר 8 סעיף ג'

(1) אטימולוגיה

(2)

פרטים דקדוקיים	לאום
מין	זכר
נטייה	סמיכות יחיד צורת רבים סמיכות רבים

פרטים דקדוקיים	לאום
חלק דיבור	שם תואר
נטייה	צורת נקבה צורת רבים צורת רבות

(3) לאום- רובד לשוני- מקרא, עברית חדשה

לאומי- עברית חדשה (ספרות)

תשובה לשאלה מספר 8 סעיף ד'

הערך לאומי מוצג כמילה פוליסמית, מכיוון שכל הפירושים מופיעים תחת ערך אחד, ויש קשר סמנטי בין הפירושים.

הבנה, הבעה ולשון, חורף תש"ע, מסי' 011107, 210 - 8 -

9. מערכת החינוך בארץ-ישראל ביקשה להנחיל ערכים לתלמידיה. (על פי שורות 4-5)
 באיזה משפט מתאים להשתמש בפועל מהשורש נ-ח-ל?
 העתק למחברתך את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך. (2 נקודות)
- (1) המדריכה _____ לחניכים את רשימת הציוד לטיול.
 (2) המורה למתמטיקה _____ לתלמידים את פתרון התרגיל.
 (3) המורים באולפנים **הנחילו** את הלשון העברית לאלפי עולים.
 (4) צרפת מבקשת _____ לעצמה מעמד של מתווכת בסכסוך.
10. "על שערי מחברות מאותה תקופה התנוססו גם **דיוקנאות** של אישים חשובים".
 (שורות 20-21)
 מהי המשמעות של המילה "דיוקנאות"?
 העתק למחברתך את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך. (נקודה אחת)
- (1) מעשי גבורה
 (2) קורות חיים
 (3) ציטוטים חשובים
 (4) תמונות של פנים
11. "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו" (מתוך הכיתוב בראש עמוד 3).
 מהי המשמעות של משפט זה? העתק למחברתך את התשובה הנכונה מבין ארבע האפשרויות שלפניך. (2 נקודות)
- (1) אל תתווכח עם אדם שאינו במעמד שלך.
 (2) אל תשפוט אדם כל עוד לא היית במצבו.
 (3) אל תכעס על אדם לפני ששמעת את הסבריו.
 (4) אל תדבר רעות על אדם שלא בנוכחותו.
12. לפניך משפט מן המאמר ובו שני ביטויים ציוריים.
 "גם נושאים שהיו נפוצים בשיח הציבורי... **מצאו את דרכם אל גב המחברת**". (שורות 25-26)
 המר כל אחד מן הביטויים המודגשים במילה אחרת או בצירוף אחר, בלי להשתמש בלשון ציורית ובלי לפגוע במשמעות המשפט. (2 נקודות)
נכתבו/הופיעו על כריכת המחברת
 /המשך בעמוד 9/

הבנה, הבעה ולשון, חורף תש"ע, מס' 011107, 210 - 9 -

13. לפניך כיתוב על מחברת שבולט בו השימוש בניגודיות.

"... לכן דע, אם תקנה סחורות מתוצרת חוץ, תגרום להרס היישוב. אם תקנה סחורות רק מתוצרת הארץ, תעזור בבניין מולדתנו". (שורות 32-33)

העתק מכיתוב זה שני זוגות של מילים או ביטויים המבטאים יחס של ניגודיות.
(2 נקודות)

תוצרת חוץ- תוצרת הארץ

תגרום להרס- תעזור בבניין

14. א. בכל אחד מן המשפטים (1)-(3) שלפניך, בחר בצורה הנכונה של שם המספר, והעתק אותה למחברתך. (3 נקודות)

(1) מבין הכללים "בין אדם לחברו" ההיגד "כבד את אביך ואת אמך" הוא היגד מספר אחת / אחד.

(2) רשימת הכללים מונה שבעה / שבע היגדים.

(3) השלטון הבריטי בארץ-ישראל הסתיים בחמשה-עשר / חמש-עשרה במאי אלף תשע מאות ארבעים ושמונה.

ב. לפניך משפט ובו מספר מודגש. כתוב את המספר במילים. (2 נקודות)

השנה יובאו לארץ מסין **306,000** מחברות.

שלוש מאות וששה אלף מחברות

הבנה, הבעה ולשון, חורף תשי"ע, מסי' 011107, 210 - 10 -

פרק ג – תחביר ומערכת הצורות (24 נקודות)

בפרק זה שמונה שאלות: ארבע מתחום התחביר (15-18) וארבע מתחום מערכת הצורות (19-22).
ענה על ארבע שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן מתחום התחביר או מתחום מערכת הצורות
או משני התחומים, כרצונך (לכל שאלה – 6 נקודות).

תחביר

15. לפניך שלושה משפטים.

- I. שמירה על בריאות הגוף נחשבה מטרה חינוכית חשובה.
 - II. על גב המחברת הופצו כללים לתלמיד, העוסקים בחינוך לשמירה על בריאות הגוף.
 - III. בעבר הופצו על כריכות המחברות מסרים חינוכיים, ואילו כיום מופצים עליהן מסרים אחרים.
- א. העתק למחברתך את מספרי המשפטים I, II, III, וליד כל מספר ציין את סוגו התחבירי של המשפט: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר).
- ב. ציין את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו במשפטים I, II, III. את התפקידים בחר רק מן הרשימה שלפניך: נושא, נושא, משלים שם (לוואי), משלים פועל.
- ג. מהו הקשר הלוגי בין המשפטים I ו-II ?

16. א. לפניך שתי דרכים I-II לתחימת אותו משפט, אך רק אחת מהן נכונה.
העתק את המשפט שהתחימה בו נכונה (כולל סימוני התחימה), ו**נמק** את בחירתך.

I. המסרים | המופיעים | כיום | על כריכות המחברות, | משקפים | מציאות חינוכית | אחרת.

II. המסרים | המופיעים | כיום | על כריכות המחברות, | משקפים | מציאות חינוכית | אחרת.

ב. לפניך משפט.

לוח הכפל שימש כלי עזר יעיל לתלמיד בימים שלפני המחשבון האישי.

- (1) ציין את הסוג התחבירי של המשפט: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר).
- (2) ציין את התפקיד התחבירי של כל אחת מן המילים המסומנות בקו במשפט. את התפקידים בחר רק מן הרשימה שלפניך: נושא, נושא, משלים שם (לוואי), משלים פועל.

/המשך בעמוד 11/

תשובה לשאלה מספר 15 סעיף א' + ב'

נושא

I. שמירה על בריאות הגוף נחשבה מטרה חינוכית חשובה. משפט פשוט

לואי

II. על גב המחברת הופצו כללים לתלמיד, העוסקים בחינוך לשמירה על בריאות הגוף. משפט מורכב

נושא

III. בעבר הופצו על כריכות המחברות מסרים חינוכיים, ואילו כיום מופצים עליהן מסרים אחרים. משפט מחובר (איחוי)

תשובה לשאלה מספר 15 סעיף ג'

סיבה ותוצאה

תשובה לשאלה מספר 16 סעיף א'

המשפט שהתחימה בו נכונה הוא המשפט השני:

פסוקית לואי

II. המסרים | המופיעים | כיום | על כריכות המחברות | משקפים

מציאות חינוכית | אחרת.

נימוק: ה"א הזיקה (לפני פועל בהווה) פותחת פסוקית לואי, ולפנינו משפט מורכב.

תשובה לשאלה מספר 16 סעיף ב'

מ"פ מ"ש

מ"ש

לוח הכפל שימש כלי עזר יעיל לתלמיד בימים שלפני המחשבון האישי. משפט פשוט

הבנה, הבעה ולשון, חורף תש"ע, מס' 011107, 210 - 11 -

17. א. לפניך שני משפטים.

I. **על כריכות המחברות הנמכרות בימינו מוצגים בדרך כלל מותגים של חברות מ"פ נושא לוואי** שונות.

II. גם היום נמכרות לא מעט מחברות חומות כמו אלה שהיו נהוגות בעבר.

(1) ציין את התפקיד התחבירי של המילים המודגשות במשפט I. את התפקידים בחר רק מן הרשימה שלפניך: נושא, נושא, משלים שם (לוואי), משלים פועל.

(2) ציין מילת קישור המתאימה לחבר בין שני המשפטים, וכתוב את הקשר הלוגי שהיא מבטאת. **למרות זאת, אף על פי ש = קשר של ויתור**

ב. לפניך משפט.

צורכי האוכלוסייה העברית שגדלה בקצב מהיר, הביאו לייצור רב של מחברות.

(1) ציין מהו הקשר הלוגי במשפט זה. **סיבה ותוצאה**

(2) איזו מילה מבטאת קשר לוגי זה? **הביאו ל...**

18. א. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מהם המילה "גם" נמצאת במקום אחר במשפט.

I. על שערי המחברות מאותה תקופה התנוססו **גם** דיוקנאות של אישים חשובים שנטלו חלק במפעל הציוני. **וגם סמלים אחרים.**

II. **גם** על שערי המחברות מאותה תקופה התנוססו דיוקנאות של אישים חשובים שנטלו חלק במפעל הציוני. **וגם על מוצרים אחרים**

הסבר את ההבדל במשמעות בין שני המשפטים, הנובע משינוי מקומה של המילה "גם".

ב. העתק משורות 12-19 במאמר:

(1) דוגמה אחת לצירוף סמיכות. **כריכת המחברת**

(2) דוגמה אחת לשם ותוארו. **השפה העברית**

(3) דוגמה אחת לצירוף סמיכות+שם תואר. **צורכי האוכלוסייה העברית**

הערה: ישנן אפשרויות נוספות.

- 12 - הבנה, הבעה ולשון, חורף תשי"ע, מס' 011107, 210

מערכת הצורות

19. א. לפניך קטע על פי המאמר, ובו חמישה פעלים מודגשים.

בעבר **פָּנְנוּ** מסרים לאומיים אל הקהל העברי. מסרים אלה **הִטְבְּעוּ** על כריכות המחברות ש**הִדְפְּסוּ** בארץ באותן שנים. המסרים **הִטְלוּ** על כתפי התלמידים הצעירים, ונוספו למסרים לאומיים אחרים ש**הִמְטְרוּ** עליהם אז מכל עבר.

- (1) ציין את הפועל ה**יוצא דופן** מבחינת הבניין, וכתוב את הבניין שלו. **פָּנְנוּ- פועל**
- (2) ציין את ה**בניין** המשותף לארבעת הפעלים האחרים. **הופעל**
- (3) ציין את ה**משמעות** המשותפת לבניינים של חמשת הפעלים. **סביל**

2. יצרני המחברות **נָטְלוּ** סמלים יהודיים מוכרים והציגו אותם על גבי המחברות.

(1) מהו שם הפעולה של הפועל **נָטְלוּ**?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה.

– הִטְלָה

– טִיֵּיל

– הִטֵּל

– **נִטְיָלָה**

(2) מהי צורת העתיד של הפועל **נָטְלוּ**?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה (כולל הניקוד).

– **יִטְלוּ**

– יִנְטִילוּ

– יִטִּילוּ

– יִטְלוּ

חבנה, הבעה ולשון, חורף תש"ע, מס' 011107, Z10 - 13 -

20. א. לפניך שלושה משפטים הלקוחים מכיתוב שעל גב מחברת (עמוד 3), ובהם פעלים מודגשים:

הקָבַר פניך לתייר. **נוכח הפעיל**

קָבְלוּ תייר ברוב חיבת. **נוכחים פיעל**

לְשַׁמַּע מכול: ברוך הבא. **נסתר קל**

ציין את הגוף ואת הבניין של כל פועל.

ב. לפניך טבלה ובה פעלים המשובצים במשפטים.

העתק למחברתך את הטבלה, והשלם אותה במקומות הריקים (אין צורך להעתיק את כל המשפט).

שם הפעולה	הבניין	השורש	הפועל
	נפעל		(1) אם נקנה מתוצרת חוץ, לְסַגְרוּ בתי החרושת שלנו.
השתלבות	התפעל	ש.ל.ב.	(2) משרד החינוך הִשְׁתַּלֵּב במגמה לרתום את התלמידים למטרות חינוכיות.
פרסום	פיעל		(3) יצרני המחברות לא ראו עוד את עצמם מחויבים לְפָרְסֵם מסרים חינוכיים.
הצגה		י.צ.ג.	(4) כריכת המחברות הִצְיִיגָה את ארץ-ישראל באמצעות דימויים יהודיים מוכרים.

21. א. לפניך שלוש מילים:

חֲנוּכִית, חֲלָלִית, אִישִׁית

מהי דרך התצורה המשותפת לשלוש המילים? **בסיס + צורן סופי**

ב. במה שונה דרך התצורה של המילה קָבְלוּ מדרך התצורה של המילים בסעיף א? **שורש ומשקל**

ג. איזו מבין המילים שלפניך נוצרה באותה דרך תצורה כמו המילה קָבְלוּ?

מְשַׁפֵּט, כְּפִית, מְחַשֵּׁב

ד. לפניך משפט ובו מילה מודגשת.

בעידן של כלכלה גְּלוֹבָלִית אנו מייבאים מחברות מחו"ל.

ציין במה דוּמָה דרך התצורה של מילה גְּלוֹבָלִית לדרך תצורתן של המילים

בסעיף א, ובמה היא שונה מהן.

דומה – בסיס + צורן סופי

/המשך בעמוד 14/

שונה – הבסיס בשם "גלובלית" הוא בסיס לועזי

- 14 - הבנה, הבעה ולשון, חורף תשי"ע, מס' 011107, 210

22. א. לפניך רשימה של תשעה שמות. מיין את השמות לשלוש קבוצות: שורש ומשקל,

בסיס וצורן סופי, שאיילה מלעז.

מודל, מחברת, כריכה, חסרון, מפה, מחשבון, מפעל,
הצעה, ספריה

ב. הבא מן המאמר מילה נוספת לכל אחת מן הקבוצות האלה: שורש ומשקל,

בסיס-וצורן סופי. ציין את מספר השורה שבה נזכרת המילה במאמר.

תשובה לשאלה מספר 22 סעיף א'

שורש ומשקל	בסיס + צורן סופי	שאיילה מלעז
מחברת	מחשבון	מודל
כריכה	ספריה	מפה
חסרון		
מפעל		
הצעה		

תשובה לשאלה מספר 22 סעיף א'

שורש ומשקל-

מקצוע (שורה 2)

חיזוק (שורה 4)

מנהג (שורה 9)

בסיס + צורן סופי-

צרפתית (שורה 10)

אוכלוסייה (שורה 12)

ציבורי (שורה 25)

הערה: ישנן אפשרויות נוספות.